

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.04.044>

УДК 332.14:330.34:334.7:339.137

Ю.С. РОГОЗЯН, д-р екон. наук, заступник завідувача відділу проблем міжрегіонального співробітництва
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України», м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0001-5325-4213

СТРАТЕГІЧНІ ДОМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ІННОВАЦІЙНО-ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ АСПЕКТ

Ключові слова: регіон, регіональна економіка, стратегічний розвиток, організаційно-економічний потенціал, інноваційне підприємництво, формування, конкурентні переваги.

З'ясовано змістовну сутність формування організаційно-економічного потенціалу стратегічного розвитку економіки регіону, визначено стратегічні домінанти даного процесу. Обґрунтовано значення розвитку інноваційного підприємництва як фактора формування стратегічних конкурентних переваг регіональної економіки для ефективного використання організаційно-економічного потенціалу її розвитку. Побудовано концептуальну модель даного процесу в контексті активізації інноваційного підприємництва, акцентовано увагу на її стратегічних компонентах. Доведено, що організаційно-економічний потенціал розвитку економіки регіону має пряму залежність від імплементації положень концепції людського розвитку, тому доцільно органічно вбудовувати її елементи в систему стратегічного менеджменту територій мезорівня.

Вступ. У сучасному господарському середовищі підвищення конкурентоспроможності регіонів передбачає здійснення їхніх інституційних, організаційних, структурних, інноваційних, кадрових перетворень. З урахуванням зміни векторів економічного розвитку в Україні назріла необхідність серйозних змін для формування організаційно-економічного потенціалу стратегічного розвитку економіки на мезорівні, що вимагає розробки певних інституційних умов та перегляду наявних практик ухвалення управлінських рішень.

Однак багаторічна практика вакуумного економічного розвитку територій за останні роки поступилася концепції співробітництва та інтеграційного об'єднання, яке має найбільший прояв в Україні на регіональному рівні. Таке об'єднання нещодавно отримало неологічну назву — «конкуперация» (англ. *coopetition*: від слів *cooperation* (у значенні «співпраця») та *competition* (у значенні «конкуренція»)) [1], що передбачає конкурентну співпрацю або співконкуренцію наяв-

Цитування: Рогозян Ю.С. Стратегічні домінанти формування організаційно-економічного потенціалу розвитку регіональної економіки: інноваційно-підприємницький аспект. *Економіка та право*. 2020, № 4. С. 44—50. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.04.044>

них ресурсів і зусиль територій з метою формування спільного організаційно-економічного потенціалу розвитку їх економіки та набуття ними таких важливих рис економічного зростання, як формування та використання конкурентних переваг. Крім того, історично зумовлені особливості формування адміністративно-територіальних одиниць в Україні характеризуються меншою кількістю інституцій на регіональному рівні управління, що посилює стагнаційні прояви стану його суб'єктів і спричинено браком їх інституційної та організаційної підтримки для пом'якшення наявних соціально-економічних диспропорцій, подолати які уможлиблюється через розвиток інноваційного підприємництва, яке все частіше розглядають закордонні та вітчизняні вчені як фактор формування конкурентних переваг регіональної економіки у стратегічному вимірі.

Дослідження стратегічних домінант розвитку інноваційного підприємництва регіонів також набувають свого поширення між суб'єктами господарювання різних країн світу і доводять свою ефективність у контексті концентрації зусиль на сильних сторонах головних регіональних акторів, що сприяє ідентифікації стратегічних конкурентних переваг кожної адміністративно-територіальної одиниці мезорівня та, загалом, ефективному формуванню організаційно-економічного потенціалу розвитку регіональної економіки. Проте разом із підвищенням конкурентоспроможності окремих регіонів відбувається посилення диспропорцій у загальнодержавному економічному розвитку, що зовсім не сприяє позиціонуванню країни на світовій арені як сильного лідера, який прагне до забезпечення сталого розвитку на теренах своєї території з урахуванням збалансованості між його компонентами (соціальним, економічним та екологічним). Усунути дані прогалини можна за рахунок імплементації положень сучасної концепції розвитку інноваційного підприємництва як одного з основних факторів формування стратегічних конкурентних переваг регіональної економіки. До того ж, саме на ключовій ролі інноваційності та інноваційного потенціалу у процесах вибору напрямів спеціалізації регіонів наголошують експерти Європейської Комісії, що дасть змогу системно дослідити усі сектори регіональної економіки [2, с. 35, 42–43] та сформуванню стратегічних конкурентоздатних до-

мінанти розвитку адміністративно-територіальних одиниць мезорівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організаційно-економічного потенціалу регіонів протягом багатьох років привертають увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників. Організаційно-економічним аспектам розвитку регіональної економіки присвятили наукові праці такі вчені: С. Авдашев, А. Веренікін, А. Дегтярьов, Г. Клейнер, Н. Шумакова та ін. [3].

Актуальні дослідження проблем розвитку інноваційного підприємництва в системі регіональної економіки розглянуто в роботах М. Кіна, Дж. Річі, С. Хадсона, серед вітчизняних дослідників привертають увагу праці З. Варналія, Є. Вилгіна, В. Зянько, С. Іщук [2], О. Луцківа, Т. Наконечної, В. Узунова та ін., проте наразі недостатньо вивченими є комплексні й стратегічні аспекти формування організаційно-економічного потенціалу розвитку регіональної економіки та інноваційного підприємництва як фактора підвищення конкурентоздатності регіону, що й зумовлює актуальність обраної тематики та мету даної статті.

Метою статті є дослідження особливостей формування організаційно-економічного потенціалу стратегічного розвитку регіональної економіки крізь призму інноваційного підприємництва.

Результати дослідження. Змістовна сутність організаційно-економічного потенціалу розвитку економіки регіону — це об'єднання, упорядкування, координація та розробка дій щодо ефективного використання сукупності стійких формальних та неформальних правил і норм (законів, положень, кодексів поведінки, звичаїв), взаємозв'язків та взаємодій, що містять умови проведення й обмеження економічної діяльності регіонів у процесі прогресивних змін і переходу з наявного стану в новий, досконаліший, якісний стан управління регіонами [4, с. 230]. Тому формування та ефективне використання організаційно-економічного потенціалу розвитку регіонів наразі постає одним із пріоритетних напрямів удосконалення політики суб'єктів мезорівня в Україні, яке в практичній діяльності дасть змогу реалізувати одне з найважливіших завдань — підвищення якості управління розвитком регіональної економіки за рахунок імплементації інноваційної діяльності до різних сфер господарювання. Згідно з положеннями чинної

нормативно-правової бази України пріоритетні напрями інноваційної діяльності спрямовуються на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень [5]. У таких умовах саме інноваційне підприємництво зможе стати драйвером підвищення рівня управління та розвитку регіональної економіки, що сприятиме формуванню її організаційно-економічного потенціалу у стратегічному вимірі.

Основна ідея та мета підвищення якості локального управління в контексті розвитку економіки регіону полягає у створенні умов поліпрогресивного зростання добробуту населення кожного актора мезорівневого співтовариства. Під якістю регіонального управління розуміється системна характеристика діяльності органів виконавчої влади і посадових осіб, що може оцінюватися за наявності суспільної значимості цілей і запланованих результатів з точки зору повноти та ефективності їх досягнення в заданих часових та просторових параметрах, адже в значній мірі соціально-економічне благополуччя конкретного регіону в найближчій перспективі визначатиметься саме якістю управління, ефективним використанням прогресивних методів, технологій, досягнень сучасного менеджменту [6, с. 161]. Застосування нових технологій та інструментарію управління регіонами в умовах розвитку інноваційного підприємництва вимагає систематичного оновлення знань та підвищення кваліфікації управлінського персоналу, використання сучасних інформаційно-комунікаційних систем [4, с. 231]. Для цього варто приділяти увагу тій сукупності відносин економічної власності, які формують конкурентний образ окремого регіону, ступеню розвиненості використовуваних форм та методів господарювання, рівню залучення нових керівних сил нового (інноваційного) формату мислення, а також зростанню якості людського капіталу на рівні регіональних органів влади з метою формування та ефективного використання організаційно-економічного потенціалу стратегічного розвитку регіональної економіки.

У даному контексті розвиток інноваційного підприємництва як засіб досягнення комер-

ційної мети і чинник економічної стабільності й зростання (оскільки інновації орієнтовані на задоволення ринкового попиту, конкретних запитів споживачів) [7, с. 32] може зіграти провідну роль у підвищенні рівня якості регіонального управління та допомогти сформуванню конкурентних переваг економіки дискретного регіону у стратегічному вимірі (на 7—10 років). Так, згідно з положеннями Закону України від 08.09.2011 № 3715-VI «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» представникам локального рівня управління доцільно сконцентрувати зусилля на досягненні конкурентних переваг у процесі формування організаційно-економічного потенціалу розвитку економіки свого регіону в рамках таких стратегічних доміант:

- імплементація нових технологій транспортування енергії, упровадження енергоефективних, ресурсощадних технологій, освоєння альтернативних джерел енергії, технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки, технологій виробництва матеріалів, їх оброблення та з'єднання, створення індустрії наноматеріалів і нанотехнологій;
- технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;
- упровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;
- широке застосування технологій чистішого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;
- розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки [5].

Акцентування уваги на зазначених вище стратегічних конкурентних перевагах регіону сприятиме розширенню можливостей інноваційного підприємництва в рамках стратегічного розвитку регіональної економіки. Важливо пам'ятати, що не останнє місце в ході досягнення даної мети повинні займати й такі процеси, як розробка і застосування ефективних інститутів, механізмів, інструментів і технологій управління, економічної організації та координації, які можуть забезпечити регіони конкурентоспроможними рисами і підвищити якість життя та добробуту населення.

Дослідження теоретичних аспектів проблематики розвитку організаційно-економічного

потенціалу сучасної регіональної економіки дає змогу запропонувати концептуальну модель формування організаційно-економічного потенціалу стратегічного розвитку регіональної економіки в контексті активізації інноваційного підприємництва (рисунок), яка враховує ці тенденції розвитку економіки суб'єктів мезорівневого управління. Серед усіх елементів запропонованої моделі ключовим стейкхолдерам розвитку регіональної економіки варто звернути найбільшу увагу на такі стратегічні складові:

1) визначення стратегічних та операційних цілей у контексті формування організаційно-економічного потенціалу стратегічного розвитку регіональної економіки з урахуванням активізації інноваційного підприємництва регіону для забезпечення його конкурентоспроможності;

2) постановка завдань та реалізація заходів для підвищення організаційно-економічного потенціалу розвитку економіки регіону з урахуванням впливу інституційного середовища для створення ефективної системи інноваційного управління суб'єктами господарювання на теренах конкретного регіону;

3) розробка основних індикаторів цілей і компонентів для реалізації поставлених завдань з урахуванням особливостей формування інноваційної організаційної культури в системі стратегічного розвитку регіональної економіки, удосконалення структури органів регіонального управління для створення сприятливих умов з метою залучення інвестицій від внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів розвитку економіки регіону;

4) системне проведення моніторингу формування організаційно-економічного потенціалу розвитку регіональної економіки, досягнення цільових результатів у рамках активізації інноваційного підприємництва та їх відображення через відповідні індикатори. Важливим також є обґрунтування механізмів та інструментів стратегічного розвитку економіки регіону для формування його організаційно-економічного потенціалу з метою забезпечення конкурентоспроможності адміністративно-територіальних одиниць мезорівня [3, с. 55–60].

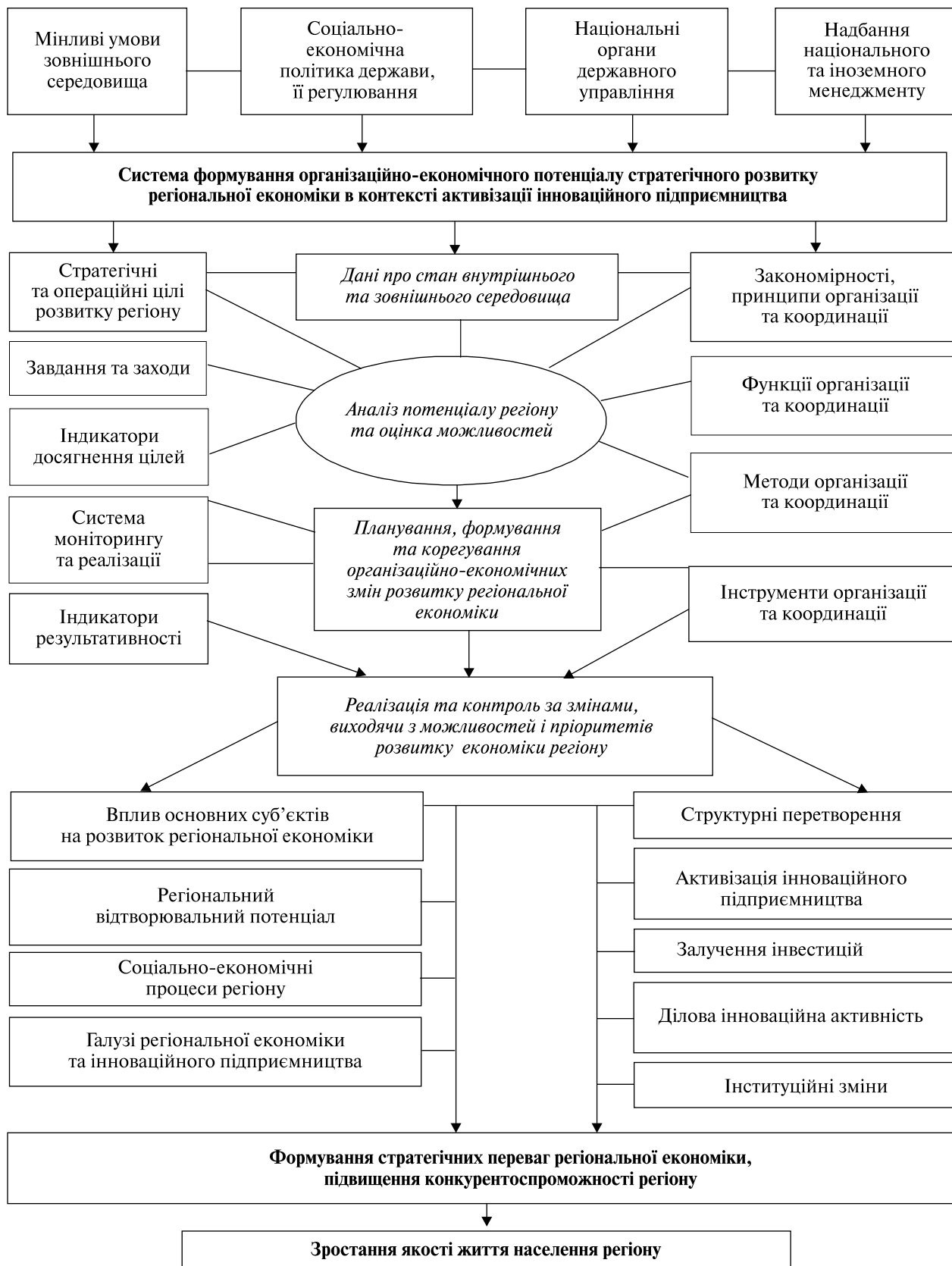
Для ефективного здійснення комплексу дій, що спрямовано на покращення життя населення регіонів, варто звернути увагу на розвиток людських ресурсів економіки регіону,

оскільки їх визнано найціннішим стратегічним активом як в системі активізації інноваційного підприємництва, так і забезпечення конкурентоздатності регіону загалом. З огляду на це організаційно-економічний потенціал розвитку економіки регіону варто розглядати з урахуванням концепції людського розвитку та органічно вбудовувати її елементи в систему стратегічного менеджменту регіональної економіки. Надзвичайно важливим є те, що концепція управління людськими ресурсами передбачає охоплення широких аспектів організаційно-економічного потенціалу регіональної економіки в стратегічному вимірі: здійснення прогресивних змін, прагнення до активізації гнучких підходів, освоєння нових методів управління, динамізації інноваційно-підприємницької діяльності. У такий спосіб виникає необхідність створення особливої організаційної культури, покликаної стати інноваційним інструментом вирішення стратегічного завдання щодо соціально-економічного розвитку України та її регіонів [9, с. 495], що є особливо цінним в умовах освоєння інноваційного типу управління регіональною економікою.

Зазначені вище тенденції відображено в системі державного управління з кількох причин: 1) очевидна доцільність переходу від галузевого управління до міжгалузевого регулювання економічних і соціальних процесів регіонів; 2) існує необхідність докорінного підвищення доступності та якості державних і регіональних послуг населенню, підприємцям та громадським організаціям; 3) необхідним є створення сприятливіших умов для прояву ініціативи управлінських структур суб'єктів розвитку регіональної економіки; 4) зростає важливість підвищення персональної відповідальності керівників організаційно-координаційних та управлінських структур державного та регіонального апарату.

Тому сучасні умови життєдіяльності і розвитку мезорівневого співтовариства диктують необхідність децентралізації певних організаційно-координаційних та управлінських функцій, на які важливо звернути увагу в процесі формування організаційно-економічного потенціалу розвитку економіки регіону.

Висновки. Дотепер система формування та підвищення організаційно-економічного потенціалу стратегічного розвитку регіональної економіки в Україні демонструє невелику відкри-

Концептуальна модель формування організаційно-економічного потенціалу стратегічного розвитку регіональної економіки в контексті активізації інноваційного підприємництва (розроблено автором на основі [8, с. 25])

тість теоретичним концепціям і практичним методам управління, не носить прозорого характеру, не орієнтована на обслуговування громадян і суб'єктів інноваційного господарювання, не підзвітна регіональній спільноті. Для формування такого потенціалу першорядними повинні стати інституційні рішення щодо підвищення організації й координації, якості й доступності регіональних послуг, що надаються органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Ці заходи повинні охоплювати чітку регламентацію порядку їх надання, проведення заходів, спрямованих на спрощення адміністративних та організаційно-координаційних процесів, упровадження процедур з оцінки якості наданих послуг споживачам — громадянам та суб'єктам інноваційного підприємництва, формування мережі поліфункціональних центрів обслуговування населення та забезпечення доступу споживачів до державних і регіональних послуг в онлайн-режимі («електронний уряд») [4, с. 234—235].

Успішна взаємодія локальних органів управління з різними категоріями регіонального підприємництва стимулюватиме ділову інноваційну активність, сприятиме зміцненню довірчих відносин, обміну інформацією та спільному підвищенню якості життя населення усього регіонального соціуму [10, с. 135]. Дані кроки сумісно з покращенням умов інституційного середовища зможуть забезпечити пошук і реалізацію нових можливостей для розвитку економіки регіонів, взаємодію всіх учасників цього процесу, стимулювання та підтримання

обміну ідеями між суб'єктами інноваційного підприємництва, формування стратегічних конкурентних переваг як окремих регіонів, так і країни загалом.

Слід зазначити, що підвищення ділової та інноваційної активності у процесі формування організаційно-економічного потенціалу розвитку регіональної економіки вимагатиме створення ефективної інформаційної системи та налагодження чіткого зворотного зв'язку з різними категоріями і структурами регіонального співтовариства, реалізацію якого мають взяти на себе представники локальних органів влади.

Таким чином, стратегічні домінанти формування організаційно-економічного потенціалу розвитку економіки регіону зумовлюють важливість активізації інноваційного підприємництва на теренах одиниць мезорівневого управління з урахуванням концептуальних положень щодо вдосконалення структури органів регіонального управління та формування сприятливого інституційного середовища для усіх суб'єктів регіонального співтовариства. Використання такого фактора розвитку регіональної економіки як активізація інноваційного підприємництва призведе до підвищення якості управління економікою адміністративно-територіальних одиниць мезорівня та забезпечить формування організаційно-економічного потенціалу їхнього стратегічного розвитку, що сприятиме досягненню стійкої конкурентоспроможності регіонів і створенню необхідних умов для подолання соціально-економічних диспропорцій їх життєдіяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конкуперация. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. 2020. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D1%83%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 10.10.2020).
2. Іщук С.О., Созанський Л.Й. Методологічні засади вибору потенційних сфер смартспеціалізації регіонів України. *Економіка та право*. 2020. № 2. С. 32—44. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.02.032>
3. Шумакова Н.В., Гуджан О.В. Підвищення ефективності використання організаційного потенціалу регіону. *Прометей*. 2013. № 1. С. 55—60.
4. Рогозян Ю.С. Домінуюча стратегія розвитку міжрегіонального економічного співробітництва: формування та реалізація. Київ: Людмила, 2019. 332 с.
5. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (дата звернення: 15.09.2020).
6. Гречана С.І., Рогозян Ю.С. Моніторинг ключових проблем соціально-економічного розвитку Донбасу. У кн.: *Економіко-правові засоби стимулюючого впливу на розвиток Донбасу*. За наук. ред. В.А. Устименка. Київ: НАН України, Інститут економіко-правових досліджень, 2019. С. 159—176.
7. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку. Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2008. 397 с.
8. Маннапов Р.Г. Современное развитие системы управления регионом: методология, инструментарий, механизмы. Уфа: УГАЭС, 2010. 221 с.

9. Заблодська І.В., Тяжкороб І.В., Сєребряк К.І. Стратегічний аспект соціального інвестування в контексті регіонального розвитку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. Том 4. № 31. С. 487—496. <https://doi.org/10.18371/v4i31.2854>
10. Мартусенко І.В., Бойківська Г.М. Сутність організаційного потенціалу та його роль в підвищенні ефективності діяльності підприємства. *Інноваційна економіка*. 2012. № 2. С. 133—137.

Надійшла 10.10.2020

REFERENCES

1. Konkuperatsiia. Material z Vikipedii — vilnoi entsyklopedii. 2020. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D1%83%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> [in Ukrainian].
2. Ishchuk S.O., Sozansky L.Y. Methodological principles for choosing potential areas of smart specialization of the regions of Ukraine. *Economics and Law*. 2020. No. 2. P. 32-44. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.02.032> [in Ukrainian].
3. Shumakova N.V., Hudzhan O.V. Pidvyshchennia efektyvnosti vykorystannia orhanizatsiinoho potentsialu rehionu. *Prometei*. 2013. No. 1. P. 55-60 [in Ukrainian].
4. Rohozian Yu.S. Dominuiucha stratehiia rozvytku mizhrehionalnogo ekonomichnogo spivrobitnytstva: formuvannia ta realizatsiia. Kyiv: Liudmyla, 2019. 332 p. [in Ukrainian].
5. Pro priorytetni napriamy innovatsiinoi diialnosti v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 08.09.2011 No. 3715-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> [in Ukrainian].
6. Hrechana S.I., Rohozian Yu.S. Monitorynh kliuchovykh problem sotsialno-ekonomichnogo rozvytku Donbasu. V kn.: *Ekonomiko-pravovi zasoby stymuliuuiuchoho vplyvu na rozvytok Donbasu*. Za nauk. red. V.A. Ustymenka. Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut ekonomiko-pravovykh doslidzhen, 2019. P. 159-176 [in Ukrainian].
7. Zianko V.V. Innovatsiine pidpriemnytstvo: sutnist, mekhanizmy i formy rozvytku. Vinnytsia: UNIVERSUM, 2008. 397 p. [in Ukrainian].
8. Mannapov R.G. Sovremennoe razvitie sistemy upravlenija regionom: metodologija, instrumentarij, mekhanizmy. Ufa: UGAJeS, 2010. 221 p. [in Russian].
9. Zablodska I.V., Tiazhkorob I.V., Sieriebriak K.I. Stratehichniy aspekt sotsialnogo investuvannia v konteksti rehionalnogo rozvytku. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*. 2019. Vol. 4. No. 31. P. 487-496. <https://doi.org/10.18371/v4i31.2854> [in Ukrainian].
10. Martusenko I.V., Boikivska H.M. Sutnist orhanizatsiinoho potentsialu ta yoho rol v pidvyshchenni efektyvnosti diialnosti pidpriemstva. *Innovatsiina ekonomika*. 2012. No. 2. P. 133-137 [in Ukrainian].

Received 10.10.2020

Yu.S. Rohozian

orcid.org/0000-0001-5325-4213

State Organization "V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine", Kyiv, Ukraine

STRATEGIC DOMINANTS FOR FORMING THE ORGANIZATIONAL
AND ECONOMIC POTENTIAL OF THE REGIONAL ECONOMY DEVELOPMENT:
INNOVATIVE AND ENTREPRENEURIAL ASPECT

The article clarifies the substantive essence for the organizational and economic potential forming of the regional economy strategic development, identifies the strategic dominants of this process. It substantiates that the historically determined features of the administrative-territorial units' formation in Ukraine characterize by a smaller number of institutions at the regional level of government, this is due to the lack of their institutional and organizational support to mitigate the already existing socio-economic imbalances. It determines that the development of innovative entrepreneurship is increasingly considered by foreign and domestic scientists as a formation factor for the competitive advantages of the regional economy in the strategic dimension. The importance of the innovative entrepreneurship development has been reviewed as a formation factor in the strategic competitive advantages of the regional economy for ensuring its organizational and economic potential. On this basis, the article has been considered the need to concentrate efforts on a set of property relations that form a competitive regional image, the used management forms and methods development, attracting new leading forces of a new (innovative) thinking format as well as improving the quality of human capital at the regional level. The theoretical foundations of the innovative entrepreneurship development in the regional economy system made it possible to build a conceptual model for the organizational and economic potential formation of the strategic regional economy development. The attention focuses on the strategic components of the presented model as the foundation for the regional economy development in the strategic dimension in the context of enhancing innovative entrepreneurship. It has been proved that the organizational and economic potential for the regional economy development is directly dependent on the implementation of the human development concept, therefore, it is advisable to integrate its elements into the strategic management system of the meso-level territories.

Keywords: region, regional economy, strategic development, organizational and economic potential, innovative entrepreneurship, formation, competitive advantages.